

Soudní náhrady pozůstalým osobám při usmrcení osoby blízké v důsledku dopravní nehody

Compensation for Non-Pecuniary Claims of Survivors in the Event of Death of a Close Person as a Result of a Traffic Accident

Lenka Tomešová*, Alena Daňková

Centrum dopravního výzkumu, v.v.i., Brno-Líšeň

Abstrakt

Článek se zabývá analýzou soudních rozhodnutí týkajících se náhrady nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké v důsledku dopravní nehody. V článku jsou rozebrány finální rozhodnutí z databáze soudních rozhodnutí, které byly evidovány na <https://www.datanu.cz>. Srovnány jsou rozhodovací praxe mezi rozhodnutími, která spadala do období účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. (starého občanského zákoníku) s těmi, která již spadají do období účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku. V databázi soudních rozhodnutí jsou uvedeny kromě požadované a přiznané částky i další údaje o případu (věk poškozených, počet pozůstalých, jejich věk a příbuzenský vztah k oběti nehody, popis případu atd.). Popsány jsou taktéž vybrané proměnné, které byly analyzovány ve vztahu k výši přiznané částky. V závěru jsou pak uvedeny finanční částky nemajetkové náhrady stanovené soudy.

Klíčová slova: Dopravní nehody, náhrada nemajetkové újmy, DATANU.

Abstract

The paper deals with the analysis of court decisions concerning compensation for non-pecuniary claims of survivors in the event of death of a close person as a result of a traffic accident. The paper analyses the final decisions from the database of court decisions that have been registered at <https://www.datanu.cz>. Comparisons are made between the decisions that fell within the period of effectiveness of Act No. 40/1964 Coll. (the old Civil Code) and those that already fall within the period of effectiveness of Act No. 89/2012 Coll. of the Civil Code. In addition to the amount claimed and awarded, the database of court decisions also includes other information about the case (age of the victims, number of survivors, their age and relationship to the accident victim, description of the case, etc.). The selected variables analysed in relation to the amount awarded are also described. Finally, the financial amounts of non-pecuniary compensation determined by the courts are presented.

Keywords: Traffic accidents, compensation for non-pecuniary damage, DATANU.

1. ÚVOD

Doprava má ve společnosti od pradávna zásadní funkci, kterou je záměrné a organizované přemísťování osob a věcí prostřednictvím dopravních prostředků po dopravní infrastruktuře. Kromě benefitu, kterým je přemístění osob nebo věcí z bodu A do bodu B, s sebou celý proces nese taktéž jevy negativní v podobě externalit. Mezi hlavní negativní externality z dopravy se obecně řadí dopravní nehody, hluk, kongesce a emise. Tyto jevy způsobují společnosti dodatečné náklady, které ale nejsou tržně kompenzovány a nelze je po původci externality vymáhat. Konkrétním příkladem externalit může být například ušlý zisk podnikatele v důsledku

čekání v koloně, náklady na opravu/likvidaci vozidla v důsledku dopravní nehody atd. Kromě těchto hmotných škod, které se dají dobře finančně kvantifikovat, při dopravní nehodě vznikají bezprostředně škody na zdraví a zároveň se spouští řetězec dalších nutných činností a aktivit (odstranění nehody, její vyšetřování atd.), které představují značné náklady (hůře či lépe vyčíslitelné) dalším subjektům. Všechny tyto externality z dopravy a dopravních nehod mají dopad jak na účastníky dopravní nehody, tak na stát, společnost a státní rozpočet. Jednou z položek, kterou je náročné objektivně finančně vyčíslit, je náhrada nemajetkové újmy, která byla způsobena příbuzným a blízkým osobám osoby, která byla usmrcena v důsledku dopravní nehody.

Dodáno do redakce: 31. 5. 2022

Recenzní řízení: od 6. 6. 2022 do 21. 6. 2022

DOI: <http://dx.doi.org/10.13164/SI.2022.2.18>

*Korespondenční adresa: lenka.tomesova@cdv.cz

Tento článek se zaměřuje na analýzu soudních rozhodnutí týkajících se náhrady nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké v důsledku škodní události typu dopravní nehoda. Úvodní část analýzy je věnována soudním rozhodnutím podle zákona 40/1964 Sb. (starého občanského zákoníku) a hlavní část je věnována rozhodnutím podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, účinného od 1. 1. 2014. Cílem článku je popsat, jaká je v této oblasti rozhodovací praxe soudců a jak se liší výše přiznané částky s ohledem na charakteristiky jednotlivých případů (například věk usmrcené osoby nebo počet pozůstalých žádajících nemajetkové nároky).

2. DATA

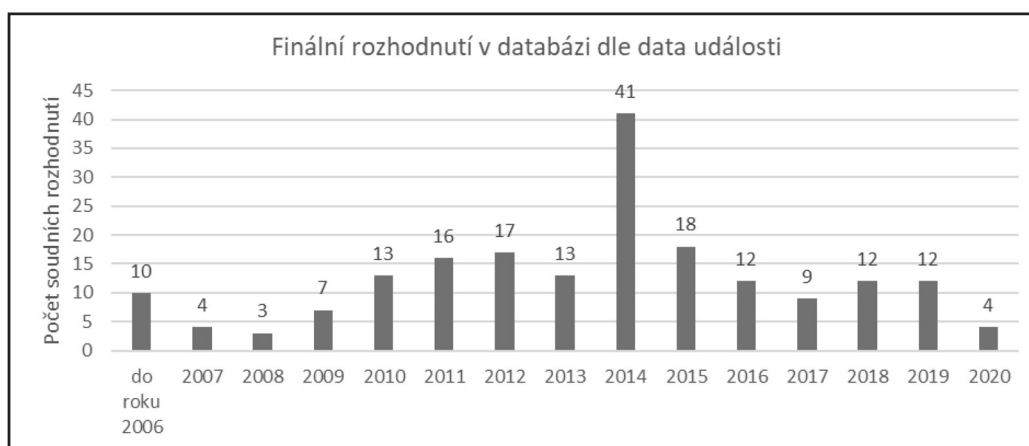
Výchozím zdrojem dat pro analýzu byla databáze DATANU (Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví), která vznikla v rámci výzkumného projektu č. TD03000225 „Aplikace znalostí soudní rozhodovací praxe při odškodňování obětí dopravních nehod dle nového občanského zákoníku“. Databáze obsahuje kromě soudních rozhodnutí, týkajících se náhrady nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké, také soudní rozhodnutí týkající se náhrady nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění). Databáze slouží primárně široké i odborné veřejnosti jako komplexní zdroj informací k dané problematice a současně přispívá ke sjednocování soudní rozhodovací praxe. Databáze je přístupná po registraci, která je zdarma. Databáze je pravidelně doplňována danými rozsudky. V databázi je kromě dopravních nehod uvedeno i více typů škodních událostí. Součástí jsou jak rozhodnutí, která spadala do účinnosti zákona 40/1964 Sb. (starého občanského zákoníku), tak zejména rozhodnutí, která spadají do účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Je třeba podotknout, že databáze neobsahuje všechna soudní rozhodnutí, která byla ve sledovaném období vydána, data o případech jsou zadávána prostřednictvím soudců, kteří nemají povinnost všechny relevantní rozhodnutí do databázového systému zadávat.

Pro typ škodní události označené jako dopravní nehoda, je v databázi evidováno do konce roku 2021 celkem 191 soudních

rozhodnutí týkajících se nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké (poznámka: v uvedeném počtu jsou pouze finální rozhodnutí, každý případ je tedy započten pouze jednou, byť mohl být součástí vícero rozhodnutí). V následujícím Obrázku 1 jsou uvedeny počty finálních rozhodnutí v jednotlivých letech. Všechna tato rozhodnutí jsou součástí analýzy v další části textu. Z grafu je patrné, že nejvíce případů bylo zadáváno v období roku 2014, tedy právě v době, kdy nabyl účinnosti nový občanský zákoník. V následujících letech se intenzita zadávání nových případů do databáze výrazně snížila.

Jak již bylo uvedeno výše, databáze DATANU obsahuje 191 finálních soudních rozhodnutí týkajících se nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké při dopravní nehodě. Výrazem „finální rozhodnutí“ se myslí taková rozhodnutí, na něž není v databázi žádný novější odkaz v „souvisejících případech“, tedy již proti rozhodnutím nebylo nebo nemohlo být podáno odvolání. Může se ale stát, že proti některým soudním rozhodnutím bude podáno odvolání v budoucnosti. Toto se týká zejména případů z posledních několika let, což vzhledem k relativně nízkým absolutním počtům rozhodnutí (viz předchozí graf) nehraje významnou roli v interpretaci dat. Dále je potřeba upozornit na skutečnost, že v mnoha případech soud rozhodne tak, že pozůstalým osobám nepřizná žádnou finanční částku nebo požadovanou částku sníží a odkáže poškozené na řízení ve věcech občanskoprávních. Výsledná přiznaná částka v soudních rozhodnutích v databázi tedy nemusí být konečná a vzhledem k neprovázanosti případů na další řízení ve věcech občanskoprávních nelze konečnou částku stanovit. Cílem tohoto článku však není určit tuto konečnou částku, nýbrž analyzovat, jaká je rozhodovací praxe soudců a jak se liší přiznané částky soudy s ohledem na charakteristiky jednotlivých případů. Pro tyto potřeby jsou data z DATANU dostačující.

V následující části bylo analyzováno 191 finálních soudních rozhodnutí z několika hledisek. Prvním hlediskem bylo, zda dané případy spadaly do účinnosti starého nebo nového občanského zákoníku. V další části jsou pak, z důvodu konzistentnosti časové řady, srovnány rozhodnutí od roku 2014, od nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Uvedená data byla v některých případech očištěna o extrémní hodnoty – zpravila se jednalo

Obr. 1 Finální soudní rozhodnutí týkající se náhrad nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké při dopravní nehodě (dle data události).

Fig. 1 Final court decisions concerning compensation for non-pecuniary claims of survivors of the death of a close person in a traffic accident (according to the date of the event).

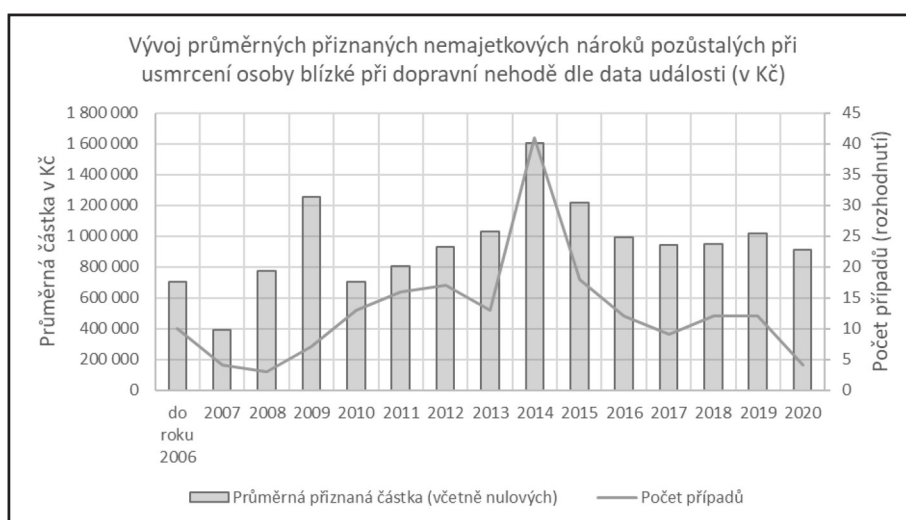
o extrémně vysokou požadovanou částku ze strany pozůstalých osob. V datech se vyskytují i případy, u nichž byla soudem stanovena míra spoluzavinění dopravní nehody. Explicitně byla spoluúčast stanovena v 16 případech, průměrná spoluúčast činila 48% a v průměru soudy v těchto případech přiznávaly nároky o 59% nižší, než byly požadované částky pozůstalých. Při zahrnutí všech zkoumaných rozhodnutí byl rozdíl mezi požadovanou a přiznanou částkou 42% (přiznaná částka byla nižší než požadovaná).

3. VÝSLEDKY

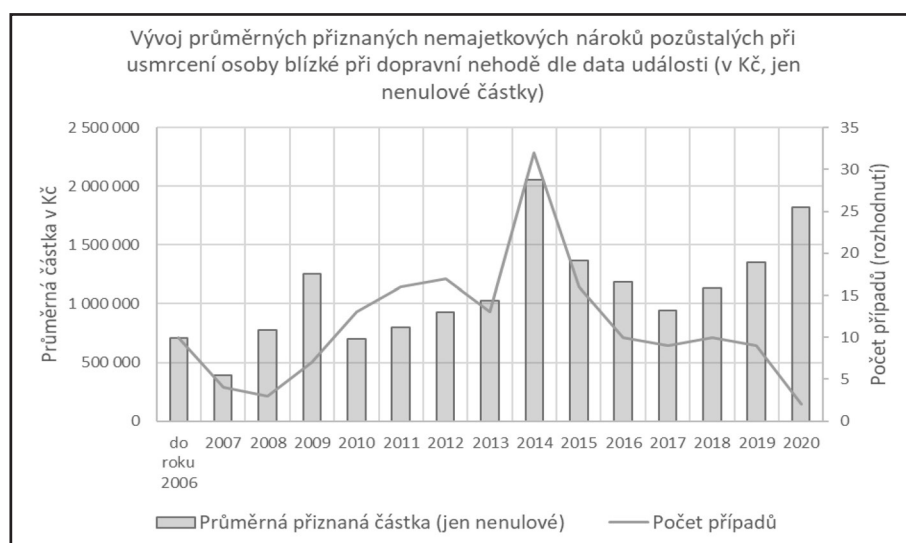
Celkem 83 z uvedených 191 soudních případů spadalo do účinnosti Zákona č. 40/1964 Sb. (starého občanského zákoníku). Při stanovení konkrétní částky odškodnění bylo postupováno dle § 444 odst. 3 tohoto zákona a dále pak dle vyhlášky Ministerstva

zdravotnictví č. 440/2001 Sb. o odškodnění bolesti a ztížení celospolečenského uplatnění. Následně byl zpracován lékařský nebo znalecký posudek, v rámci kterého bylo způsobené zranění ohodnoceno příslušnými body. Dle výše uvedených bodů byla následně vypočtena výše náhrady. Stanovení výše odškodnění dle tohoto postupu však bylo limitováno stanovením max. pevné částky, která mohla být dle § 444 odst. 3 pozůstalým osobám v případě úmrtí vyplacena. Za škodu usmrcení náleželo pozůstalým osobám jednorázové odškodnění, a to manželovi, manželce, každému rodiči 240 000 Kč, každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč atd. Taktéž bylo stanoveno paušální odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění dle § 444 odst. 1 a 2. Tento postup soudcům neumožňoval svým způsobem individuální přístup a možnost stanovení adekvátní výše náhrady škody.

Naopak nový občanský zákoník tento způsob vyčíslení podstatně změnil. Byla zrušena výše uvedená Vyhláška stanovující výši bodů

Obr. 2 Vývoj průměrných přiznaných nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké při dopravní nehodě dle data události.
Fig. 2 Average awarded non-pecuniary claims of survivors in case of death of a close person in a traffic accident according to the date of the event.

Obr. 3 Vývoj průměrných přiznaných nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké při dopravní nehodě dle data události (jen rozhodnutí s nenulovou přiznanou částkou).
Fig. 3 Average awarded non-pecuniary claims of survivors of the death of a close person in a road accident by date of the event (only decisions with a non-zero amount awarded).

a nově není stanovena žádná maximální částka, která by limitovala výši náhrady. Soudci tak mohou postupovat při stanovení náhrady škody individuálně.

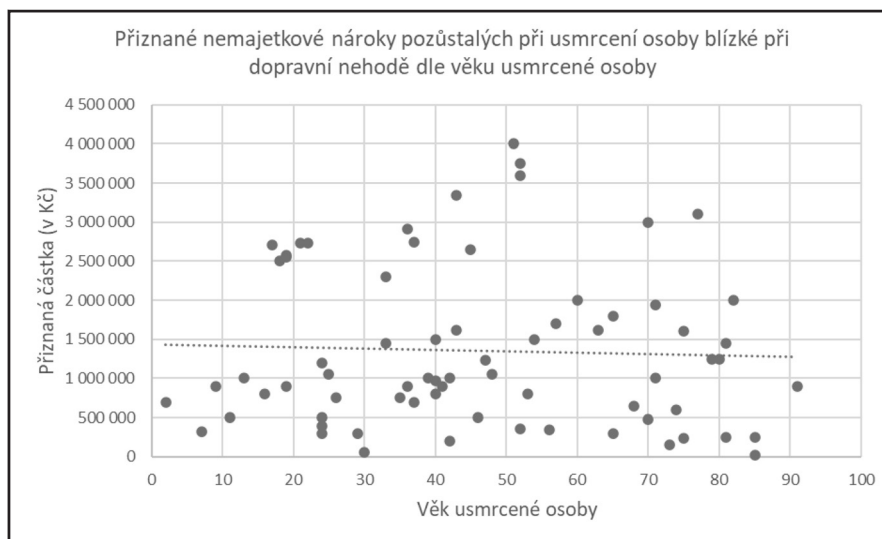
Obr. 2 demonstruje, jaké byly přiznané částky finálních rozhodnutí dle data škodní události (dopravní nehody). Nejvyšší průměrné přiznané částky byly evidovány u událostí z roku 2014, tedy v době, kdy nabyl účinnosti nový občanský zákoník. Událostí s tímto datem bylo současně do databáze zadáno nejvíce ve sledovaném období. Uvedené průměrné přiznané částky v ostatních letech tak nemusí být vzhledem k jejich absolutnímu počtu dostatečně reprezentativní a nemusí odrážet skutečnou výši průměrných nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké při dopravní nehodě v daném roce. Z grafu je však patrný poměrně jasný trend, že po roce 2014 se průměrná přiznaná částka pohybuje nad úrovní 900 000 Kč, zatímco do roku 2014 tato hranice byla překročena jen ve třech letech (2009, 2012 a 2013). Ve výpočtech jsou zahrnuty i nulové částky – tedy soudní rozhodnutí, při kterých nebyla přiznána žádná částka a pozůstalé osoby byly odkázány na řízení ve věcech občanskoprávních.

Na dalším obr. 3 jsou zobrazena pouze finální rozhodnutí, v rámci nichž byly přiznány pouze nenulové částky. Logicky jsou průměrné přiznané částky v jednotlivých letech vyšší a zároveň je více patrný rozdíl mezi průměrnými částkami do roku 2014 a od roku 2014.

3.1 Podrobná analýza soudních rozhodnutí od roku 2014

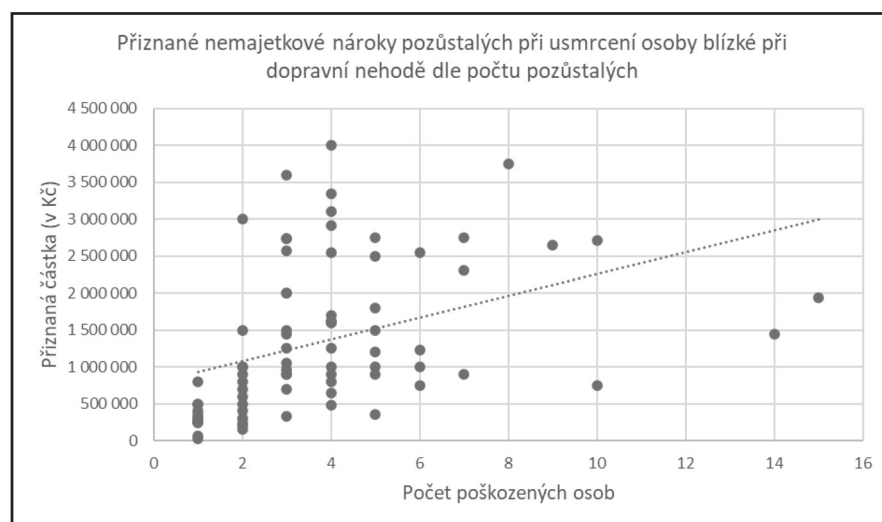
V databázi DATANU se nacházelo 108 finálních rozhodnutí, která spadala do období účinnosti nového občanského zákoníku. V následující části jsou analyzována jen tato soudní rozhodnutí, klíčovým parametrem bylo datum události/nehody. Z důvodu lepší přehlednosti v grafech jsou brány v potaz pouze nenulové přiznané částky (nulové částky byly přiznány ve 20 případech). V grafu na obr. 4 je vizuálně znázorněn vztah mezi přiznanou částkou soudy a věkem usmrcené osoby. Z bodového grafu nijak nevyplývá závislost těchto parametrů.

V grafu na obr. 5 jsou srovnány přiznané nenulové částky dle počtu pozůstalých, z grafu logicky vyplývá, že čím více pozůstalých osob uplatňovalo své nemajetkové nároky v daném případě, tím byla přiznaná částka soudy vyšší.

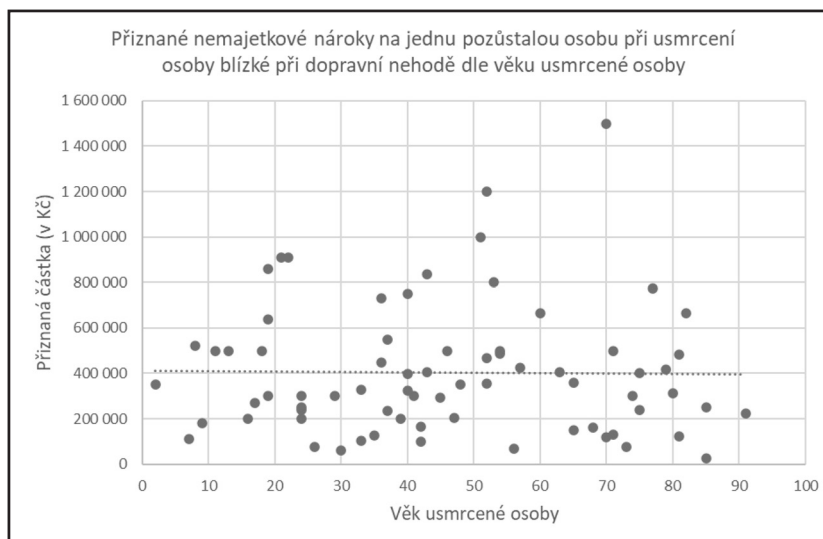
Obr. 4 Přiznané nemajetkové nároky pozůstalých dle věku poškozené osoby.

Fig. 4 Non-pecuniary claims awarded to survivors according to the age of the injured person.

Obr. 5 Přiznané nemajetkové nároky dle počtu pozůstalých.

Fig. 5 Non-pecuniary claims awarded according to the number of survivors.

Obr. 6 Přiznané nemajetkové nároky na jednu pozůstalou osobu dle věku usmrcené osoby.
Fig. 6 Non-pecuniary claims awarded per survivor according to the age of the deceased person.

V grafu na obr. 6 je pro lepší srovnatelnost uveden přepočtené částky na jednu pozůstalou osobu, na ose x je věk usmrcené osoby. I když je výsledná částka očištěna o počet poškozených osob, z grafu opět nevyplývá žádná závislost mezi proměnnými a výsledné částky přiznané soudy nejsou jednotné.

Z uvedené analýzy nelze jednoznačně stanovit paušální/garantovanou částku, na kterou by měla mít nárok pozůstalá osoba při usmrcení osoby blízké při dopravní nehodě. Soudy posuzují každý případ individuálně a musí brát v potaz celou škálu aspektů, které se do stanovení nemajetkových náhrad promítají (průběh dopravní nehody, chování obžalovaného, míra spoluzavinění, vztahy mezi pozůstalými a usmrcenou osobou atd.). Současně bylo v rozhodování soudců běžnou praxí odkázat pozůstalé se svými nároky nad rámec přiznané částky na řízení ve věcech občanskoprávních. Z dat od roku 2014 vyplývá, že pouze v 10 případech přiznal soud pozůstalým 100 % z požadované částky, pouze u jednoho případu byla přiznána částka vyšší než požadovaná, ve všech ostatních případech byla přiznána částka nižší než požadovaná. Pro názornost je v další části textu popsán jeden anonymizovaný případ soudního řízení.

3.2 Příklad anonymizovaného případu

Vybraný případ spadá do účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku a byl řešen okresním soudem. Řidička nerespektovala svislé dopravní značení „Stůj, dej přednost v jízdě“ a způsobila tak dopravní nehodu, při které došlo k usmrcení řidičky jedoucí po hlavní silnici. Vozidlo obžalované narazilo čelně do levých předních a zadních dveří vozidla poškozené, které bylo následně odhozeno vpravo mimo komunikaci ve svém směru jízdy. V důsledku střetu vozidel utrpěla poškozená mnohočetná zranění neslučitelná se životem a na místě dopravní nehody zemřela. Příklad byl dle trestně právní kvalifikace kvalifikován jako usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku. Pozůstalými osobami, které si nárokovaly náhrady nemajetkové újmy, byly matka a otec usmrcené ženy. Matka poškozené požadovala částku 1 274 720 Kč, soud při rozhodování přihlédl k věku poškozené a její zemřelé dcery a zejména pak

ke skutečnosti, že se jednalo o její jediné dítě (již dříve zemřel syn poškozené). Soud také přihlédl k intenzitě vztahu mezi matkou a dcerou, který byl velmi intenzivní, matka se stále se ztrátou své dcery nedokázala srovnat. Rovněž soud při rozhodování zohlednil vystupování obžalované, která projevila výčitky svědomí, poškozené řidičce do poslední chvíle poskytovala první pomoc a pozůstalým poskytla satisfakci ve výši 100 000 Kč. Na základě všech relevantních skutečností soud matce zemřelé řidičky přiznal nemajetkový nárok ve výši 750 000 Kč s tím, že poškozená může své nároky nad rámec přiznané částky uplatnit v civilním řízení. Druhým pozůstalým, který u soudu uplatňoval své nemajetkové nároky, byl otec zemřelé, který požadoval částku 1 274 720 Kč. Tato částka byla soudem výrazně snížena, neboť otec s dcerou nežil a zároveň u soudu uváděl nepravdivé informace. Soud v dané věci rozhodl o přiznání částky 300 000 Kč poškozenému otci, s nároky nad rámec přiznané částky by se měl otec případně obrátit na řízení ve věcech občanskoprávních s příslušnými důkazy, pokud měl za to, že jeho vztah k zemřelé byl dostatečně intenzivní. Celkem tedy byly pozůstalým přiznány nároky ve výši 1 050 000 Kč.

4. ZÁVĚR

Náhrada nemajetkové újmy, která byla způsobena příbuzným a blízkým osoby usmrcené při dopravní nehodě, představuje mimo jiné dodatečné finanční náklady dopravních nehod. Tato náhrada je stanovována soudy a v tomto článku byla prezentována data z databáze DATANU, která obsahuje soudní rozhodnutí týkající se náhrady nemajetkových nároků pozůstalých při usmrcení osoby blízké. Část rozhodnutí spadala do období účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. (starého občanského zákoníku), větší část pak tvořila rozhodnutí podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, účinného od 1. 1. 2014. Důležité je zmínit, že stanovení výše odškodnění bylo rozdílné dle platnosti občanského zákoníku. V případě platnosti starého občanského zákoníku byli soudci v případě úmrtí limitováni jednorázovou částkou (např. manžel, manželka 240 tis. Kč), taktéž odškodnění bolesti a ztížení

společenského uplatnění bylo paušální. Naopak nový občanský zákoník umožnil zrušení maximálního limitu a dal soudcům možnost postupovat při stanovení výše náhrady škody individuálně.

Z provedené analýzy vyplývá, že soudy každý případ posuzují individuálně (což dobře ilustruje anonymizovaný případ v tomto článku), z dat nebylo možné jednoznačně stanovit přiznanou finanční částku, na kterou má pozůstalá osoba nárok při usmrcení osoby blízké v důsledku dopravní nehody. V období účinnosti nového občanského zákoníku činila průměrná nemajetková náhrada 1 250 000 Kč. Rozptyl mezi jednotlivými částkami byl velký, od částek nulových po několikamilionové.

Dopravní nehody jako negativní externality mají dopad nejen na účastníky nehody, ale také na stát, společnost a státní rozpočet. Česká republika přijala za svůj cíl v rámci dopravní politiky a bezpečnosti silničního provozu VIZI NULA, která představuje dopravní systém bez usmrcených a těžce zraněných osob. Pokud

budou realizována efektivní dopravně bezpečnostní opatření, bude nejen docházet ke snižování počtu a závažnosti dopravních nehod, záchraně lidských životů, ale také ke snížení externalit z dopravy a finančního zatížení státního rozpočtu.

5. LITERATURA

- [1] Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví (DATANU), Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Dostupný z <https://www.datanu.cz/prihlaseni?_fid=123x>.
- [2] Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964, Občanský zákoník. In: Sběrka zákonů 5. 3. 1964, roč. 1964, částka 19. ISSN 0322-8037.
- [3] Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. In: Sběrka zákonů České republiky. 2012, částka 33, s. 1026–1365. Dostupný také z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>>.

Správná citace:

TOMEŠOVÁ, L., DAŇKOVÁ, A. Soudní náhrady pozůstalým osobám při usmrcení osoby blízké v důsledku dopravní nehody. *Soudní inženýrství*, 2022, 33(2), 18–23. DOI: <http://dx.doi.org/10.13164/SI.2022.2.18>. ISSN 1211-443X.